NORGES TEKNISK-NATURVITENSKAPELIGE UNIVERSITET
INSTITUTT FOR FYSIKK

Faglig kontakt under eksamen:
P. C. Hemmer
Tel. 93648

EKSAMEN I FAG 74326 KVANTEMEKANIKK 2

Fredag 30. august 1996
kl. 0900-1400

Tillatte hjelpemidler: Rottmann: Mathematische Formelsammlung
Rottmann: Matematisk formelsamling
Barnett and Cronin: Mathematical Formulae
Godkjent kalkulator

Endel uttrykk, formler og konstanter er gitt i eget vedlegg.

Oppgave 1

a) Utled i første ordens WKB-approksimasjon uttrykk for de to uavhengige løsningene for bølgefunksjonen $\psi(x)$ av den stasjonære Schrödingerlikning i én romdimensjon,

$$-\frac{\hbar^2}{2m}\psi''(x) + V(x)\psi(x) = E\,\psi(x).$$

b) For et potensial $V(x)$ som varierer kontinuerlig gir første ordens WKB-approksimasjon følgende betingelse for den $n$te energiegenverdien E_n ($n = 1, 2, ..$):

$$2\int \sqrt{2m[E_n - V(x)]}\,dx = (n - \tfrac{1}{2})h,$$

der h er Plancks konstant, og der det integreres over det området der integranden er reell.

Skissér kort uten detaljer framgangsmåten som leder til ovenstående kvantiseringsbetingelse.

(Uten kom. innslag)

c)

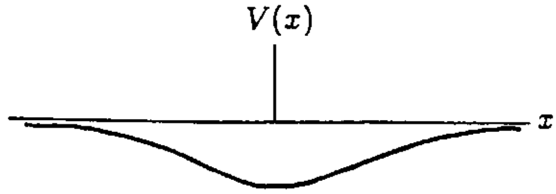

En partikkel med masse m som befinner seg i det éndimensjonale potensialet

$$V(x) = -V_0\, e^{-x^2/a^2}$$

har bare én eneste bunden energiegentilstand. Dette krever at partikkelmassen m er mindre enn en viss øvre skranke $m_{max}(1)$. Bestem i WKB-approksimasjonen $m_{max}(1)$ (uttrykt bl.a. ved potensialets styrke V_0 og utstrekning a).

Dersom partikkelen hadde hatt n bundne tilstander ville den tilsvarende begrensning $m_{max}(n)$ for massen vært større. Bestem forholdet

$$\frac{m_{max}(n)}{m_{max}(1)}.$$

Oppgave 2

I Thomas-Fermi-approksimasjonen beskrives et mangeelektronsystem ved to størrelser: antallstettheten $n(\vec{r})$ for elektronene, og den effektive potensielle energi $V(\vec{r})$ for et elektron på stedet $\vec{r}$.

a) Gjør greie for de antagelser som Thomas-Fermi metoden er basert på, og skriv ned de to grunnlikningene som alle anvendelser av metoden bygger på.

b) Et atom har kjerneladning Ze og befinner seg i grunntilstanden. Bruk Thomas-Fermi-metoden til å utlede følgende ikke-lineære differensiallikning

$$\frac{d^2\Phi}{dz^2} = \frac{\Phi^{\frac{3}{2}}}{\sqrt{z}} \tag{1}$$

for forholdet

$$\Phi = -\frac{V(r)}{Ze^2/4\pi\varepsilon_0 r}$$

mellom det effektive potensial $V(r)$ og Coulomb-potensialet fra kjernen alene. Her er

$$z = 8(6\pi)^{-\frac{2}{3}} Z^{\frac{1}{3}}\, r/a_0$$

et dimensjonsløst mål for avstanden r til kjernen, der a_0 er Bohrradien.

Hvilke grensebetingelser må differensiallikningen (1) suppleres med i dette tilfellet for å få den relevante løsning?

c) Vis at i Thomas-Fermi-approksimasjonen er antallstettheten $n(r)$ av atomets elektroner gitt ved potensialet ved følgende sammenheng:

$$n(r) = \frac{32Z^2}{9\pi^3 a_0^3}\left[\frac{\Phi(z)}{z}\right]^{\frac{3}{2}}.$$

d) For store avstander faller den relevante løsning av (1) av som en potens,

$$\Phi(z) \simeq a z^{-b}.$$

Bestem potensen b.

Antallstettheten $n(r)$ i Thomas-Fermi-approksimasjonen faller også mot null som en potens,

$$n(r) \propto r^{-c},$$

for store avstander. Bestem potensen c.

Med økende avstand r faller ikke den *eksakte* elektrontetthet mot null som en potens, men eksponensielt med r. Forklar kort hvorfor.

e) La oss her definere atomradien $R_{0.99}$ som radien av en kule (med kjernen i sentrum) som i middel inneholder 99% av elektronene. I Thomas-Fermi-approksimasjonen er $R_{0.99}$ proporsjonal med en potens av atomnummeret,

$$R_{0.99} \propto Z^d.$$

Bestem potensen d?

Oppgave 3

a) For et elektron i en eksitert atomær tilstand $|i\rangle$ (energi E_i) vil i dominerende orden, og i elektrisk-dipol-tilnærmelsen, den spontane overgangssannsynlighet pr. tidsenhet til en annen atomær tilstand $|f\rangle$ (energi E_f) være gitt som

$$w_{i\to f}^{sp} = \frac{4\alpha\omega_{if}^3}{3c^2}|\langle f|\vec{r}|i\rangle|^2,$$

der α er finstrukturkonstanten og $\hbar\omega_{if} = E_i - E_f$.

Hvilken vekselvirkning mellom strålingsfelt og ladede partikler ligger til grunn for utledningen av ovenstående overgangssannsynlighet? Hva består elektrisk-dipol-tilnærmelsen i? Hva er en forbudt overgang?

b) Et elektron befinner seg i potensialet

$$V(\vec{r}) = \begin{cases} \frac{1}{2}m\omega_0^2(x^2+y^2) & \text{for} \quad 0 < z < L \\ \infty & \text{ellers.} \end{cases}$$

(Dette har vært brukt som modellpotensial for såkalte kvantebrønner i halvledere.)

Elektronets energiegentilstander er av produktform,

$$\Psi_{n_x,n_y,n_z}(\vec{r}) = \psi_{n_x}(x)\varphi_{n_y}(y)\chi_{n_z}(z),$$

der n_i er heltall: 0(lavest energi), 1(nestlaveste energi), osv. Tilstandene betegnes kort som (n_x, n_y, n_z).

Hvilke eksiterte tilstander (n_x, n_y, n_z) har tillatte overganger direkte til grunntilstanden (0,0,0)?

Vedlegg: Formler, uttrykk og konstanter

(Noe av dette kan du få bruk for)

Ideell fermigass

I grunntilstanden er den maksimale kinetiske energi for en partikkel i en ideell gass av spinn-$\frac{1}{2}$ fermioner lik

$$\epsilon_F = \frac{\hbar^2}{2m}(3\pi^2 n)^{\frac{2}{3}},$$

der $n = N/V$ er antallstettheten og m partikkelmassen.

Finstrukturkonstanten

$$\alpha = \frac{e^2}{4\pi\varepsilon_0\hbar c} \simeq \frac{1}{137.05}$$

Laplaceoperatoren i kulekoordinater

I tre dimensjoner er $\nabla^2 = \frac{\partial^2}{\partial r^2} + \frac{2}{r}\frac{\partial}{\partial r} +$ vinkelderiverte.

Balmer-formelen

De diskrete egenverdiene i Coulombpotensialet $V(r) = -e^2/4\pi\varepsilon r$ er

$$E_n = -\frac{m}{2\hbar^2}\left(\frac{e^2}{4\pi\varepsilon}\right)^2 \frac{1}{n^2}.$$

Bohr-radien

$$a_0 = \frac{4\pi\varepsilon_0\hbar^2}{me^2} = 0.53\text{Å}.$$

Harmonisk oscillator-egenfunksjoner

Egenfunksjonene i posisjonsrommet for en partikkel med masse m i det éndimensjonale potensialet $V(x) = \frac{1}{2}m\omega^2 x^2$ er, for de to laveste energinivåene og med $\hat{x} = x\sqrt{m\omega/\hbar}$

$$\langle x|0\rangle = \psi_0(x) = \left(\frac{m\omega}{\pi\hbar}\right)^{\frac{1}{4}} e^{-\hat{x}^2/2}$$

$$\langle x|1\rangle = \psi_1(x) = \left(\frac{m\omega}{\pi\hbar}\right)^{\frac{1}{4}} \sqrt{2}\,\hat{x}\, e^{-\hat{x}^2/2}.$$

Integraler

$$\int_{-\infty}^{\infty} \frac{dx}{\cosh^2 x} = 2$$

$$\int_{-\infty}^{\infty} e^{-x^2}\, dx = \sqrt{\pi}$$

$$\int \sin(Ax)\,\sin(Bx)\,dx = \frac{\sin(Ax - Bx)}{2(A-B)} - \frac{\sin(Ax + Bx)}{2(A+B)}$$